

Достоевски пише: „Тази последна дума вече ясно се изрази;... изведнъж всички заедно (почти всички) в дадения момент дружно обърнаха гръб на милиони клетници – християни, човеци, техни опозорени и погиващи братя – и чакат, с нетърпение и надежда чакат: кога най-сетне тия хора ще бъдат стъпкани като змиичета, като дървеници, та да замлъкнат най-сетне отчаяните им вопли и призиви за помощ и спасение, които тъй досаждат на Европа и тъй я притесняват. Именно като змиичета и дървеници, дори по-зле: десетки, стотици, хиляди християни се унищожават като вредна плесен, премахват се от лицето на земята из корен, до дъно. Пред очите на умиращите братя биват обезчестявани техните сестри, пред очите на майките се похвърлят нагоре деца и се набучват с щиковите на пушките; изтребват се цели села, църкви се сриват, всичко се **унищожават** поголовно – и го прави дивата, гнусна, мюсюлманска орда, заклетият враг на цивилизацията... Разбойниците действуват по указанията, по разпорежданията на министрите и управниците, на самия султан. А Европа, християнската Европа, великата цивилизация, очаква с нетърпение... кога най-после ще премахнат тия дървеници! Нещо повече, в Европа оспорват фактите, отричат ги в народните си парламенти, не вярват, или се правят, че не вярват. Всеки от тия вождове знае за себе си, че всичко това е истина, и всички непрекъснато си пускат взаимно прах в очите: „Не е истина, не е имало такова нещо, това са преувеличения, българите сами са избили шейсет хиляди свои българи, за да наклеветят турците“⁶.

Достоевски, както и Вазов, също съчувства на руските войници, които излагат живота си на смъртна опасност. Но той смята, че освобождението на „разпънатия брат“ е висока цел, дълг на по-силната славянска страна. Той предполага, че защитата на „унижените и оскърбените“ е „православно дело“. Обаче не изключва възможността, и даже е уверен, че саможертвата на руските воини след 100 години няма да бъде оценена по достойнство. Някои факти от съвременната действителност потвърждават това предвиждане на пророка, на гения на руската литература. Достоевски предсказва, че след 100 и няколко години ще се появят псевдоучени, омаловажаващи ролята на Русия за Освобождението на България: „...истинска, например, всенародна руска война, на целия руски народ, с Царя начело, започната срещу изверзите за освобождаване на нещастните народи – как мислите, оцениха ли тази война, в крайна сметка, славяните? Но аз не говоря за сегашния момент, при това ние още сме нужни на славяните, ние ги освобождаваме, но по-късно, когато ги освободим и когато те учредят държавността си – ще признаят ли те тази война за велик подвиг, извършен за тяхното освобождаване, решете сами. За нищо на света няма да признаят! Напротив, ще кажат, в качеството на политическа, а по-късно и научна истина, че ако я нямаше през всичките тези 100 години освободителката Русия, те отдавна сами биха се освободили от турците благодарение на своята доблест или с помощта на Европа, която, ако я нямаше на света Русия, не само че нямаше да има нищо против тяхното освобождение, но и самата тя би ги освободила. Това хитро учение навярно вече съществува при тях и сега, а впоследствие то неминуемо ще се развие в научна и политическа аксиома. Нещо повече, даже за турците ще започнат да говорят с по-голямо уважение, отколкото за Русия... Те ще се подмазват пред европейските държави, ще